

УДК: 111.6 + 316.42

А. О. Макарова

ЦІННІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛ ДІЯЛЬНІСНОГО ТА АРХЕТИПНОГО ПІДХОДІВ

Житомирський державний університет імені Івана Франка
e-mail: Makarova_AO@ukr.net; ORCID: 0000-0001-7270-0135

Анотація. Статтю присвячено розглядові значення ціннісної ланки у ланцюгу детермінацій діяльності. На відміну від діяльнiсного підходу, який на передній план висуває зв'язку «дія-мотив-потреба», автор вводить як смисловий конструкт зв'язку «настаново-цінність-ідея», апелюючи до архетипного підходу. Цінність уявляється необхідною проміжною ланкою між глибинно-іраціональним та буденно-раціональним пластами діяльності, сполучною складовою, що уможливорює їх плавну взаємодію у процесі формування діяльності у будь-якому її форматі: чи то акт, чи то дія, чи то процес.

Ключові слова. Цінність, діяльність, детермінація, архетип, ідеал, настанова, потреба, мотив, діяльнiсний підхід, архетипний підхід.

Вступ

Поняття цінності є одним із інтегральних понять гуманітарної науки, завдяки яким здійснюється міждисциплінарний дискурс. Воно є предметом аналізу не лише психології, філософії та соціології, а й педагогіки, політології, етнолінгвістики, культурології, філософії права, релігієзнавства, економічної теорії. У ньому, як на перехресті доріг, зустрічаються, трансформуються і розвиваються важливі концептуальні тези людського буття; до нього рано чи пізно приходять будь-який роздум про внутрішні джерела чи зовнішні структури людської поведінки. Не можна оминати його у міркуваннях про межі можливого й досяжного, наявного та належного, видимого та істинного. Часто як інструмент вияву реального стану окремого соціуму у певній градації його часово-стратифікаційних та просторово-ментальних симптомів використовують саме методики виявлення ціннісного ставлення, і з них роблять далекосяжні висновки, як, наприклад, у дослідженні «Служба або служіння? Мотиваційні патерни російських вчених» (Shmatko, Volkova, 2017: 54-66). І все ж самі по собі цінності – у будь-якій спробі їхньої класифікації – на духовні чи моральні, термінальні чи вічні, індивідуальні чи соціальні – без урахування їхнього зв'язку не лише із потребами, інтересами та мотивами, а й з традиціями, ритуалами, соціальними сценаріями – є лише одним з елементів мозаїки антропологічних термінів. Його припасовують до будь-якого дискурсу як прикрасу, метафору, суто орнаментальним чином, у той час коли вона має концептуальне значення для пояснення не просто людської поведінки, а діяльності взагалі.

Мета і завдання

Метою даного дослідження є виявлення значення концепту «цінність» як такого, що несе смислове навантаження необхідної ланки формування та здійснення діяльності, – поряд із архетипом, ідеалом, настановою, потребою та мотивом. Для реалізації цього завдання автор зіставляє традиційний діяльнiсний підхід, у якому акцент зроблено на раціоналістичному зв'язку потреб і мотивів, та підхід архетипний, в якому враховано роль ірраціональних чинників, таких як ідеал та настанова.

Методологія дослідження

Людська діяльність – явище настільки багатоганне, що навіть ґрунтовний дослідник із першого погляду губиться у методологічних тонкощах його аналізу. Звичайно, легко слід за

Девідом Кларенсом Макклелландом ствердити, що свідомий намір ґрунтується як на мотивах особистості, так і на інших не менш важливих детермінантах поведінки, які перш за все «можуть бути віднесені або до мотиваційних змінних, або до змінних індивідуальних можливостей і властивостей, або до когнітивних змінних (переконань, очікувань або інтерпретацій)» (Макклелланд, 2007: 26-27). І все ж навіть такого «набору» явно недостатньо – постають питання: «звідки ж узятися інтерпретаціям, якщо мотиви – настільки примітивне і буденне явище?», і «що ж саме мається на увазі під «іншими важливими детермінантами»? Одразу ж пригадуються версії Ф. Ніцше, М. Бердяєва, Вол. Соловйова, Е. Фромма, для яких мотивація – це лише «поверхня» більш глибинного ціннісного вибору, чогось, детермінованого самою підсвідомістю, а не реальними життєво-побутовими викликами: не механіка, а магія. Згадуються постаті Титанів, які крізь ці життєві «виклики», потреби і мотиви власного тіла і ситуації не згорнули, наприклад, інтелектуально-просвітницької діяльності: під страхом смерті Т. Шевченко, І. Франко, М. Грушевський, П. Сорокін, В. Стус і безліч інших робили вибір на користь неволі і недолі із можливістю продовжити бути Інтелегентом. Інші ж люди, виїжджаючи за кордон у пошуках заробітку, з легкістю кидають Батьківщину, яка потребує їхньої допомоги, твердо переконані, що саме в цьому і полягає єдино правильна діяльність. Об'єднані спільним словом «емігрант», транслюють зовсім різний ціннісно-світоглядний смисл тимчасовий заробітчанин і репресований інтелектуал. Більше того, це явище має стійкий, понадчасовий характер, наскрізний як своєрідна матриця, на якій народжуються Герої та Антигерої Нації.

Для ілюстрації алогічності змалювання картини мотивації як виключно фізично (матеріально) детермінованої, наведемо два твердження з одного і того ж соціологічного дослідження, які, будучи поставленими поряд, змушують задуматися: 1. «Як видно, матеріальні мотиви просто не являються основними при виборі наукової кар'єри – їх недостатнє задоволення навіть не виявляється головною причиною відтоку кадрів з академічної сфери, хоча й ускладнює реалізацію ними свого наукового потенціалу. Це заново підтверджує пріоритет особистісної та соціальної мотивації над зовнішньою матеріальною, котрий властивий науці як автономному соціальному полю», і тут же, на

наступній сторінці, вперте повернення до 2. «Основні умови реалізації вченими свого потенціалу однакові для всіх вікових груп: достойна заробітна платня, фінансове забезпечення дослідницьких проектів, закупка (наладка) сучасного обладнання і матеріалів. Матеріальні ресурси грають значну інструментальну роль на всіх етапах наукової кар'єри і розглядаються ученими як важлива умова вирішення наукових задач [Гохберг и др., 2010]» (Шматко, Волкова, 2017: 53-54). Очевидно, що «дещо не співпадає», і витоки такої ситуації неможливо пояснити з позицій суто діяльнісного підходу, потрібен інший, альтернативний підхід, який врахує роль ціннісного вибору у людській діяльності як історії і як повсякденні. З нашої точки зору, таким підходом є архетипний. Якщо для В. Ревеля «сама мотивація є тією життєво важливою ланкою, завдяки якій виникає зв'язок між знанням та діяльністю, між думкою і дією, між здатністю та виконанням» (Клибанівська, 2015: 61), то, на наше переконання, зв'язок між знанням та діяльністю, між думкою і дією, між здатністю та виконанням забезпечує **цінність**.

Результати

Огляд результатів пошуковика Google показує, що найбільш популярним підходом до діяльності (тим, що знаходиться у верхніх позиціях пошуковика і посилається на прізвища науковців однієї школи) лишається народжений ще у ХХ столітті психологічний діяльнісний підхід – хоча теорії діяльності є також складовою паспорту спеціальності «соціальна філософія». Це при тому, що «сучасні підходи передбачають побудову комплексних моделей, наприклад, метатеорії мотивації (Ryan, 2014), а спільною тенденцією являється перехід від вивчення окремих елементів – до створення універсальних теорій, які об'єднують внутрішні і зовнішні фактори зі змінністю мотивації у часі [Brabander, Martens, 2014; Ryan, Deci, 2000; Kanfer, Askerman, 2000; Леонтьєв, 1996]» (Шматко, Волкова, 2017: 55). Представниками «діяльнісного підходу» називають послідовників наукової школи психологічних досліджень діяльності (Л. Виготський, А. Леонтьєв, А. Лурія, П. Гальперін, А. Запорожець, Д. Ельконін, В. Давидов та інші). Ідеї цього підходу розвиває, зокрема, професор В. Рубцов, президент «Загальноросійської громадської організації «Федерація психологів освіти Росії». Однак при спробі застосувати положення цього підходу до аналізу діяльності у тексті виникає тавтологія, яка не дозволяє видимо відділити чи зблизити його концептуальні засади із концептуальними засадами соціально-філософського аналізу. Той же ефект «неспівмірного накладання» логічних смислових кіл утворюється при зіставленні понять «активність» та «діяльність» (activity), «мета» і «задача» (goal) в перекладі, наприклад, англійською мовою (Rubtsov, 2014: 11). Ті ж самі термінологічні проблеми зводять поняття діяльності до активності. Якщо діяльність ні більше, ні менше дорівнює активності, то справедливим є твердження: «Усі форми активності, незважаючи на різницю у специфічному змісті, мають просту структуру, яка включає послідовність

основних елементів (див. А. А. Леонтьєв): 1. потреби та мотиви; 2. завдання; 3. дії; 4. операції» (Rubtsov, 2014: 11). На нашу ж думку, механічність цієї «простої» послідовності **неодмінно повинна бути опосередкована ланкою цінностей та архетипів**, що їх транслюють, які є основою «айсбергу» діяльності, її ідеальним, глибинним сенсоутворюючим підніжжям. Саме цінність, покладена в основу дії, а не окрема дія, є інтегралом для різних форм діяльності в усій різноманітності їхнього специфічного змісту. Ця думка в іншій формі підкреслена Є. Золотухіною-Аболіною: «На питання людини «навіщо жити?» відповідають вищі цінності. Цінності – це позитивні зразки поведінки, світовідношення, стани, взяті в «чистому вигляді», це те, що притягує людину, викликає її стремління, те, перед чим схилиються і чому служать» (Золотухіна-Аболіна, 2017: 75). Іншими словами, цінності є базисом, без цінності неможливо було б відповісти на питання «навіщо жити» (діяти).

Обговорення

Мотиви та потреби спільної чи індивідуальної діяльності, як її зовнішня виразна оболонка, тривалий час вважалися чи не єдиною детермінантною діяльності. Більше того, часто вони ототожнювалися. Однак якщо потреба виражає позачасову орієнтацію суб'єкта на отримання матеріального чи соціального блага (самореалізація, розвиток, благоустрій, самовираження), то мотив має тимчасовий характер і виражається у постановці конкретно досяжних цілей: кар'єра, багатство, успіх у протилежній статі, перемога у конкурентній боротьбі з конкретною особою тощо. Мотив є породженням потреби (мотивація успіху у професійній сфері породжена потребою у визнанні; нею ж породжений і мотив досягнення успіху на любовному фронті). Очевидно також, що самої зв'язки «потреба-мотив» недостатньо, щоб сформувати діяльність.

Навіть маючи потребу, індивід може не здійснювати жодних операцій для її реалізації, а мотив до діяльності не завжди реалізується у дії. Мотив може бути і негативним, наприклад, страх, і тоді він спричиняє відмову від діяльності, або ж такий її вид, як «бездіяльність», недіяння. Навіть при суто механістичному тлумаченні діяльності як зовнішньої активності самі по собі і мотив, і потреба втрачають силу детермінант. Окрім того, щоб виникнув мотив, або навіть потреба, необхідна наявність певної ідеї – нехай у якості «зразка», «еталону», «настанови» – дуже неточно і приблизно визначаючи, «ідеалу бажаного або належного», омріяного або вподобаного. Адаже симпатія та антипатія відіграють одну з найважливіших ролей у колективній діяльності, і ніяка механічна боротьба з ними навіть на рівні антикризового менеджменту при глибоких ідейних суперечностях як об'єднавчий інструмент не спрацьовує. Таким є сценарій розпаду і великих, і малих груп – від імперій до сімей: нездоланні внутрішні суперечності, які можна пояснити наявністю «комплексних, глибинних утворень», але аж ніяк не тимчасовими мотивами. Дуже промовисто звучить у цьому контексті фраза П. Сауха: «Будь-яка культура розглядає свої базові цінності як універсальні (якщо вона перестане це

робити, то просто зникне як самостійна культура!)». Дійсно, там, де при наявності «простих мотивів» завжди можна домовитися – при зіткненні ціннісних світоглядних суперечностей неодмінно саме з причини їхньої безвихідної «зацікленості» постійно виникатиме конфлікт. Вихід із цього становища П. Саух вбачає у оперті на націоконсолідуючі цінності: «В тканині духовності, як відомо, завжди існують значущі для усіх цінності, які не тільки не викликають суперечностей між представниками різних національностей, а й знаходять серед них розуміння і підтримку. Такими націо-консолідуючими цінностями мають бути саме ті, в яких стверджуються визначальні для більшості загальнокультурні цінності як, наприклад, відраза до несвободи, захист гідності і прав кожної людини, прагнення до самореалізації тощо (які, до речі не піддаються часовій ерозії). Лише на цій основі можуть вибудовуватися механізми смислової доповнювальності, взаємного обміну цінностями й порозуміння» (Саух, 2015: 275). Саме цю серед виділених ним для сучасної освіти методологічних стратегій учений ставить на перше місце. Хоча, якщо зіштовхуються протиставні цінності, – як любов і смерть; вбивство і дарування життя; жорстокість або милосердя; свобода чи рабство; обоження речей чи повага до людей, – то неминучо є боротьба, і шанс для спілки, хай і тимчасової, лишається мізерним.

З огляду на останнє, якщо розглядати діяльність процесуально, тобто як ланцюг операцій, то до нього повинна включатись передусім не ідея, а вольове рішення, і план реалізації, що передуватиме самій реалізації. Проте в цьому варіанті ланцюга ланка «цінність» виявляється втраченою або зламану, її значення нівелюється, її вплив незаслужено ігнорується. Це призводить до бунтів та громадянських воєн, оскільки власне цінності є показником індивідуальності, особистісної (або ж колективної, якщо йдеться про колективний суб'єкт) самоідентифікації. Проте навіть цінності не можуть ґрунтуватися на порожнечі. Вони можуть кардинально різнитися, структуруватися, розгалужуватися, отже, повинні мати спільну, ширшу, абстрактнішу основу. Е. Золотухіна-Аболіна вказує поміж іншим і на таке: «Сенс життя... не являє випадковістю та винятково індивідуальним винаходом. Основу, канву для сенсожиттєвих орієнтирів задають нам культура та суспільство» (Золотухіна-Аболіна, 2017: 74). Саме цією основою, цим «полем» і є архетип як позасвідомо ірраціональне поле смислів, функцію яких, на наш погляд, помилково, представники діяльнісного підходу приписують мотивам (Шматко, Волкова, 2017: 55).

Справді, такі явища, як релігійний екстремізм, гомофобія, расизм засновані, передусім, на системі «переконання (настанови) – цінності – ідеали», серед яких настанови є найбільш раціонально виразними (у вигляді конкретних гасел), цінності ж відбивають межі прийнятного та неприйнятного у конкретній реальності взагалі, а ідеали – образи бажаного, не обов'язково наявного в конкретній реальності. Слідування у комплексі детермінаційних чинників діяльності суб'єкта йде, отже, від фізичного (видимого, досяжного) до ідеального (невидимого, недосяжного) і

від раціонального до ірраціонального (від конкретного мотиву до ідеалу) – від «поверхні вглиб», і при запиті про вибір дії «активує», «звіряє» ці глибинні пласти: сягає ідеалу, відштовхується від нього, проходить ціннісно-настановчо-потребнісні етапи раціоналізації і відбивається у «поверхневому» мотиві. Дуже цікавим є висновок із дисертації «Ціннісно-смилова детермінація управління навчальним закладом», який необхідно тут навести цілком: «Генетичним аналізом доведено, – пише автор, – що ціннісно-смилова детермінація інтегрується у нову цілісність на підставі того, що ціннісна складова – є колективним об'єктивованим, а смислова – індивідуально суб'єктивованим субстратом. У єдності вони утворюють якісно новий морфологічний орган – гомеостат, що виконує функцію саморегуляції соціального організму... і забезпечує його самодостатність і самовідтворювальний характер; ціннісна детермінація забезпечує його гомеостаз, а смислова – гомеорез, тобто розвиток зі збереженням основних параметрів соціального тіла; перша консервує... систему, а інша – рухає її уперед до більш організованого і динамічного стану» (Семененко, 2007: 6). Тобто цінність має не лише об'єднавчий чи роз'єднавчий потенціалом, а й «цементує» усю систему діяльності індивіда, соціуму, змушуючи їх формуватись у певному напрямку; а вже рухати її окремі елементи дозволяє маніпулювання мотивами, які породжені цінністю, а не навпаки. Різноспрямовані базові ціннісні вектори творять не просто діяльність, а долю людини, яка не може обрати нічого окрім того, що підказує їй власна сутність.

Величезну роль у цій послідовності тому відіграє феномен установки (рос.) або настанови (укр.) або pattern (англ.). Фактично при зіставленні з мотивом стає ясно, що настанова – не просто раціональне нав'язливе гасло, яке переслідує діяча протягом його життя; це образ його думок, зафіксований у словах, фразах, відбитий у поведінці, манерах, ставленні – квінтесенція його ціннісної позиції, яка може перетворитися на мету діяльності. Для ілюстрації нашого твердження дозволимо собі провести аналіз однієї з найвідоміших літературних пам'яток ХХ століття - антиутопії О. Хакслі «О чудовий новий світ!» (Хакслі, 2017). Діяльність персонажів як конфлікт мотивів, настанов та цінностей у ній автор подає у вигляді (інфраструктурі) двох соціокультурно контрверсійних, інвертованих середовищ та діячів, належних до цих середовищ. При зіставленні моделі поведінки Герберта Маркса, «бракованої альфи» з моделлю поведінки Дікуна Джона стає очевидним, що ступені їхньої життєвої трагедії відрізняються саме мірою мотивації відстоювати певні ціннісні комплекси. Якщо діяльність Герберта Маркса базується на мотивах покращення власного реноме в рідному соціальному середовищі, і при їхньому задоволенні виявляється, що цей герой повністю поділяє цінності свого світу, то мотиви Дікуна Джона реформувати чуже середовище базуються на чужих цьому середовищу цінностях і не вимірюються амбіціями (бажаннями) чи конкретними завданнями. Світ задовольняє перемагає у боротьбі зі світом випробувань у випадку Дікуна Джона лише завдяки

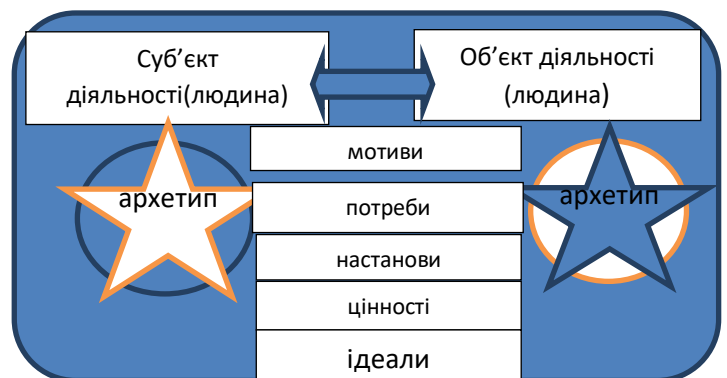
навалі адептів, і це своєрідне полювання не на життя, а на смерть, тоді як для Герберта Маркса протистояння зі світом задоволення полягає у шулерській грі з відстоювання власного престижу і не більше, тому і трагедія його іграшкова.

Реальна ціннісна детермінація діяльності даних героїв є непомітною, якщо розглядати її як сукупність слів на початку, окремих дій всередині їхньої інтеракції, і стає очевидною лише наприкінці, у фіналі їхніх життєвих історій. У такий спосіб складається життєвий сценарій, а не просто сукупність операцій. У цьому життєвому сценарії кінець-кінцем визначаються культурно-архетипові ролі героїв: один – Блазень (Герберт Маркс), інший – Бунтар (Дикун Джон). Вони поступово *проявляються* як Концептуальні персонажі, що несуть в собі багаж не лише суспільного виховання, а й боротьби ціннісних світів всередині власних персон (Дикун Джон має палке *бажання і мотив* для возз'єднання з Лінайною, але категорично відмовляється від концепції «взаемокористування», аж до вчинення фізичного насильства над собою і над об'єктом своїх бажань). З точки зору простої послідовності така складна заплутана мотивація алогічна, що відбито у сценах спроб діалогу Джона з представниками «нового чудесного світу». Виникає банальне непорозуміння на рівні буквального значення, що нагадує спілкування сліпого з глухим. В героях говорять, як імперативні накази, **праобразні психомоделі культур-антагоністів**, змушуючи їх приймати чи відкидати «потреби та мотиви, завдання, дії та операції» актуального часу. Їхню поведінку можна пояснити тільки враховуючи цю архетипну «базу», відносно автономну від поточного свідомого «Я» героїв, вписуючи у ланцюг детермінант діяльності «цивілізацію» та «природу» як концептуальні ціннісні матриці їхнього способу екзистенції.

Отже, архетипний підхід, як врахування колективного несвідомого, доповнює підхід діяльнісний, як акцент на персональному свідомому, органічно пов'язуючи суб'єкта та світ, в якому він *виріс*. На нашу думку, суб'єкт діяльності є фізичною вершиною комплексу «несвідоме – свідоме», і слідування «від ідеального позачасового до матеріального сьогочасного» повинне бути представлене як «складна послідовність» **ідеалу (архетипу) – цінності – настанови – потреби – бажання - мотиву – завдання – дії – операції**. Архетипи закону і благодаті (творчості, свободи, істини, краси, порядку, комфорту...) – інтегральні ціннісні «місця зустрічі» метафізичного сенсу та культурного символічного Персонажа як прикладу для наслідування у діяльності – здатні вести до формування мотивації, постановки цілей і здійснення операцій цілими поколіннями. На нашу думку, дане уточнення може бути інтегровано у структуру цитати В. Рубцова: «Відтак, пропорція дій та операцій узгоджується за певним принципом: коли дія втрачає свою (*цінність* - А.М.) мету, вона перетворюється на операцію, і навпаки – коли операція знаходить (*своє обґрунтування у цінності* – А.М.) мету, вона перетворюється на дію (Rubtsov, 2017: 11)

Погоджуючись із думкою Л. М. Балецької, що «цінність виступає своєрідним співставленням мотивів, що виникають в умовах цього світу, саме вона і «розмежує» різні спрямування внутрішніх тенденцій» (Балецька, 2012: 36), ми пропонуємо представити **схему діяльності** (в гранично узагальненому вигляді) як певне «проростання» з глибин підсвідомості, із середовища позаситуативного – ірраціональних ідеалів, праобразів, правідчуттів, що оформлюються через поетапне раціоналізування/конкретизацію та «наближення» до емпірики як поштовх до дії або й сама дія (Рис. 1). Чим далі від абстрактного «бажання жити» (або рівномірно – від конкретного «бажання вижити»), тим, з одного боку, вагомішою є наявність цінностей у структурі діяльності, і, з іншого, тим визначенішими стають мета і смисл емпіричної, сьогочасної діяльності. Цей ланцюг функціонує у вигляді спочатку абстрактних ідеалів, що групуються як ірраціональні цінності, які, у свою чергу, потім набирають вигляду закодованих настанов, які, далі, виявляються як напівсвідомлені потреби, що в кінцевому підсумку породжують конкретні сигнали, «реакції» на виклики сьогодення – мотиви. Все це відбувається на тлі постійної присутності у підсвідомому людини здобутків колективного минулого – архетипів, як сценаріїв, за якими для людини вже прокладено шлях до діяльності, його лише треба розпізнати, зусиллям власної роботи зі свідомістю «декодувавши», трансформували минуле у сьогодення.

Рис. 1. Схема діяльності як ланцюга раціонально-ірраціональних детермінант

Висновки

Отже, інтеграційний потенціал концепту цінності, що здатен поєднати логіку діяльнісного та архетипного підходу, є потенціалом вкладення у наукову картину діяльності необхідного елемента, за наявності якого ця картина стає цілісною і репрезентативною. Ціннісно забарвлені системи маркерів «архетипний сенс – архетипний образ – архетипний символ» здатні прояснити архетипний мотив діяльності індивіда як представника спільноти, роду, культурного середовища, а не «просто» одинака-операнта. Тоді діяльність постає як процес активації культурно-архетипних сенсів, закладених минулим як традиції і модернізації традицій у новаціях, подолання розриву між світами або окреслення їхньої чіткої різниці. Більш того, теоретично, знаючи конкретний мотив діяльності

суб'єкта, можна окреслити спрямованість його ідеалів і, навпаки, можливо спрогнозувати мотив діяльності, знаючи, які ідеали є вагомими для даної свідомості. Цим ланцюговим зв'язком успішно користуються у своїй професійній роботі слідчі-криміналісти, політологи, економісти, антрополого тощо.

Список літератури

1. Rubtsov V. V. Activity approach to learning and the problem of creating digital learning aids. *Tätigkeitstheorie: E-Journal for Activity Theoretical Research in Germany*, 2014. Vol. 12, no. 1, pp. 11-24.
2. Shmatko N. Service or Devotion? Motivation Patterns of Russian Researchers / N. Shmatko, G. Volkova // *Foresight and STI Governance*. – 2017. – vol. 11, no 2, pp. 54–66. DOI: 10.17323/2500-2597.2017.1.54.66
3. Балецька Л. М. Детермінанти соціального уявлення про атрибути професійного успіху / Л. М. Балецька // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. 2 (36). – С. 35-39.
4. Золотухина-Аболина Е. Бытие человека: ключевые экзистенциалы / Е. Золотухина-Аболина. – М.; Берлин: Директ-Медиа, 2017. – 219 с.
5. Клибанівська Т. М. Мотивація як детермінанта навчальної діяльності студентів вищих закладів освіти / Т. М. Клибанівська // *Наука і освіта*. – 2015. – №10.
6. Макклелланд Д. Мотивация человека / Д. Макклелланд. – СПб.: Питер, 2007. – 672 с.
7. Саух П. Ю. Толерантність як цінність в системі полікультурної освіти / П. Ю. Саух // Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності: Міжнародна науково-теоретична конференція, 1-2 жовтня 2015 року: [матеріали доповідей та виступів]. – С. 273-278.
8. Семененко Л. Н. Ціннісно-смыслова детермінація управління навчальним закладом. – Автореферат дис. канд. філос. наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університетім М.П. Драгоманова, Київ, 2007. – 22 с.
9. Хаксли О. О дивный новый мир / О. Хаксли; [пер. с англ. О. Сороки]. — М.: Издательство АСТ, 2017.
10. Шматко Н. Служба или служение? Мотивационные паттерны российских ученых / Н. Шматко, Г. Волкова // *Форсайт*. – 2017. – № 2. – Т.11. – С. 54-66.

References

1. Balets'ka, L. M. (2012). Determinanty sotsial'noho uyalnennya pro atributy profesijnogo uspihku [Determinants of social perception of the attributes of professional success]. *Naukovyy visnyk Uzhhorod's'koho universytetu: Seriya: Ekonomika*. Uzhhorod: VydavnytstvoUzhNU «Hoverla», 2 (36): 35-39 [in Ukrainian].
2. Huxley, A. (2017). O divnyy novyy mir: roman [Brave New World]. O. Soroky (Trans). Moscow: Yzdatel'stvo AST [in Russian].
3. Klybanivs'ka, T. M. (2015). Motyvatsiia yak determinanta navchalnoi diialnosti studentiv vyshchikh zakladiv osvity [Motivation as a determinant of educational activity of students of higher educational institutions]. *Nauka i osvita Science and Education*, 10 [in Ukrainian].
4. Makklelland, D. (2007). Motivatsiya cheloveka [Human motivation]. SPb.: Pyter [in Russian].
5. Rubtsov, V. V. (2014). Activity approach to learning and the problem of creating digital learning aids. *Tätigkeitstheorie: E-Journal for Activity Theoretical Research in Germany*, Vol. 12, no. 1: 11–24 [in Russian].
6. Saukh, P. YU. (2015). Tolerantnist yak tsinnist v systemi polikulturnoi osvity. *Tolerantnist yak sotsiohumanitarna problema suchasnosti [Tolerance as a socio-humanitarian problem of today]: 273-278* [in Ukrainian].
7. Semenenko, L. N. (2007). Tsinnisno-smyslova determinatsiia upravlinnia navchalnym zakladom [Value-semantic determination of educational institution management]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
8. Shmatko N., Volkova, G. (2017). Service or Devotion? Motivation Patterns of Russian Researchers. *Foresight and STI Governance*, Vol. 11, no 2: 54-66.
9. Shmatko, N., Volkova, H. (2017). Sluzhba ili sluzheniye? Motivatsionnyye patterny rossiyskikh uchenykh [Employment or Service? Motivational patterns of Russian scientists]. *Forsayt, Foresight*, Vol. 11, no 2: 54-66 [in Russian].
10. Zolotukhyna-Abolyna, E. (2017). Byitie cheloveka: klyuchevyye ekzistentsialyi [Human Being: Key Existentials]. Moscow; Berlyn: Dyrekt-Medya [in Russian].

A. O. Makarova

ЦЕННОСТЬ КАК ИНТЕГРАЛ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО И АРХЕТИПНОГО ПОДХОДОВ

Статья посвящена рассмотрению значения ценностного звена в цепи детерминаций деятельности. В отличие от деятельностного подхода, на передний план выдвигающего связи «действие-мотив-потребность», автор вводит как смысловой конструкт связь «установка-ценность-идея», апеллируя к архетипному подходу. Ценность, как связующая составляющая, представляется необходимым промежуточным звеном между глубинно-иррациональным и обыденно-рациональным пластами деятельности. Это делает плавным их взаимодействие в процессе формирования деятельности в любом ее формате: будь то акт, действие или процесс.

Ключевые слова: ценность, деятельность, детерминация, архетип, идеал, установка, потребность, мотив, деятельностный подход, архетипный подход.

A. Makarova

VALUE AS AN INTEGRAL OF ACTIVITY AND ARCHETYPICAL APPROACHES

A necessity of studying and elaborating a clearer determination of the role and place of value in the chain of determinations of activity has been justified in this study. In the **introduction** the author describes the situation in science, when the long-term popularity of activity theory, which prioritizes motivation, still remains an unresolved issue of activity "contrary" to pure superficial motivation. **The aim** of the study is to identify the meaning of the concept of "value" as one that carries the semantic load of the necessary link in the formation and implementation of activities – along with the archetype, ideal, pattern, need and motive. The author reconstructs the chain broken, in her opinion, as a result of simplification and mechanization by the activity approach, taking into account the deep, unconscious determinants of human activity. **The task** is to prove that "value" can serve as a connecting methodological construct (integral), which will not only reconcile the position of the two research approaches, but also explain and possibly normalize the course of human activity. **Research method** is comparison of semantic meanings, appeal to the results of sociological research, use of literary illustration, delineation of the visual scheme. **Research results:** The author proposes to present the scheme of activity (in a very generalized form) as a certain "sprouting" from the depths of the subconscious, from the environment of non-situational – irrational ideals, prototypes, preconceptions, formed through gradual rationalization / concretization and "approach" to empirics or action and the action itself. This chain functions in the form of initially abstract ideals, irrational values, taking the form of coded pattern guidelines, which, in turn, manifest as semi-conscious needs that ultimately generate concrete signals, "responses" to today's challenges – motives. All this takes place against the background of the constant presence in the human subconscious of the achievements of the collective past – archetypes as scenarios, according to which the path to activity has already been paved for man. As a result, the subject of activity is represented as the physical top of the complex "unconscious – conscious". And the sequence from the ideal timeless to the material present must be represented as a complex sequence **of ideal – value – pattern – need – motive – task – action – operation**. **Conclusions.** The integration potential of the concept of value is able to combine the logic of activity and archetypal approaches, to invest the necessary element into the scientific picture of activity, in the presence of which this picture becomes integral and representative

Keywords: value, activity, determination, archetype, ideal, pattern, need, motive, activity approach, archetypal approach.